

פוסט 33: מורים מגה מצטיינים בכיתות גדולות בתחומים מעורבים

ע"י פרופ' נירה חטיבה, לשעבר ראש המרכז לקידום ההוראה, אוניב' תל אביב

הפוסט הזה אינו מביא סיכום של הספרות המקצועית בנושא מסוים אלא תיאורים על בסיס ניסיוני המקצועי האישי בנושא הפוסט¹.

פוסט זה מציג תיאור אותנטי של שתי **מרצות מגה-מצטיינות שמלמדות קורסים גדולים וקשים באוריינטציה מרוכזת-מורה/מכוונת תוכן, בגישת המורה הבהיר והמעניין המעביר ידע באופן מובנה**

תיאור התנהגות המורה בכיתה מבוסס על המודל להוראה טובה מפוסט 11 שמורכב משתי קטגוריות: **קוגניטיבית/חשיבתית** של 'איך המרצה מתקשר את החומר לסטודנטים' (הקורס והשיעור מאורגנים, השיעור בהיר, מעניין ומתחזק ריכוז וקשב) ו**אפקטיבית/רגשית** של 'השריית אווירה לימודית חיובית ונעימה המתחזקת פתיחות ורצון ללמידה' ושל 'קיום אינטראקציות חיוביות ומועילות'.

פוסט 30 מתאר מרצה כזה בתחום תוכן 'קשה' - פיזיקה. פוסטים 31-32 מתארים ארבעה מרצים/ות בתחומים רכים – היסטוריה ומשפטים. הפוסט הנוכחי מתאר שתי מרצות בתחום מעורב - קשה-רך: פסיכולוגיה.

תיאורי המרצים לקוחים מהאתר של המרכז לקידום ההוראה באוניב' תל אביב תחת הכותרת "מרצים מצטיינים מספרים"

<https://teaching-center.tau.ac.il/personal-stories-1>

דוגמה א' למרצה מגה מצטיינת בתחום מעורב

המרצה: פרופ' דפנה יואל

קורס: למידה א', מס' התלמידים הרשומים 176!!!

דירוגה בסקר ההוראה: הערכה כללית של המרצה 6.31 (על סולם 7..1, 7 הגבוה), שיעורים מאורגנים 6.44, שיעורים בהירים 5.78, שיעורים מעניינים 6.02, תגובות המרצה לשאלות והערות 6.15, יחס המרצה לתלמידים 6.07, זמינות מחוץ לשיעורים 6.22. תכונתה המצטיינת ביותר הוא ארגון השיעור.

מה כותבים הסטודנטים על שיעוריה באופן כללי?

- לדעתי כל המרצים באוניברסיטה צריכים לעבור סדנת הוראה עימה: שילוב נכון בין רצינות, נועם והקפדה על חוקי הדרכה ברורים
- אין ספק בנוגע ליכולתה של המרצה לבנות שיעור מסודר, ברור, להסביר היטב ולהדגים נפלא
- מעוררת יראת כבוד – דבר שלא קורה עם הרבה מרצים באוניברסיטה
- אחת המרצות הרציניות והחכמות ביותר בחוג לפסיכולוגיה
- מאורגנת מאד, בהירה, מקצועית באופן מופגן ומדהים
- מעבירה את הקורס בצורה מקצועית וסוחפת, קשוחה אך עם זאת נעימה
- המרצה מסבירה מצוין, משלבת דוגמאות מעניינות, מעודדת אתגר וכל הזמן שומרת על רמת למידה גבוהה, אינה מאבדת ריכוז לרגע ותמיד נכונה לענות לתלמידים
- החומר שהעבירה "חילחל" טוב מאוד לתודעה של התלמידים. הקורס הכי מעניין שהיה לי הסמסטר – עושה חשק לקחת את למידה ב'!!!

¹ ראו תיאור בפוסט הקודם

- השיעורים פשוט מרתקים. היא מעבירה את החומר בצורה בהירה, קולחת ומרתקת
- אחד הקורסים הבודדים בתואר שאנו נדרשים לחשוב בו

איך היא משיגה שיעור מאורגן?

אחת הסיבות לקושי בלמידה בקורס זה היא העומס במושגים חדשים, תיאוריות וסימונים. כדי להתגבר על קושי זה המרצה מקפידה על רמה גבוהה של מובניות, ארגון וסדר ומשתמשת לשם כך באסטרטגיות ההוראה הבאות:

1. **שמירה על פורמט אחיד לכל השיעורים בקורס.** ניהול השיעורים בפורמט אחיד חשוב במיוחד בקורס גדול וקשה. כאשר המסגרת הארגונית של השיעור ברורה וצפויה מראש, המרצה והסטודנטים פנויים להתרכז בהיבטים של הוראה ולמידה של תכנים עמוקים וקשים להבנה. הפורמט הוא: בראשית השיעור מקציבה זמן לשאלות סטודנטים לגבי השיעור הקודם. לאחר מכן היא מציגה את החומר החדש. לקראת כל שיעור הסטודנטים מבצעים מטלת חובה המתפרסמת באתר הקורס והכוללת שימוש במושגים וברעיונות חדשים בהם יעסוק השיעור הבא.
2. **הקפדה על משמעת ברזל – אין הפרעות בשיעור.** עניין זה חיוני בקורס כל כך גדול. החלק הראשון בשיעור בו הסטודנטים שואלים שאלות, מתנהל באופן מופתי אך ורק כאשר הסטודנטים שקטים. במקרים בהם המשמעת מתרופפת, היא מפסיקה את הדיון באחת ומתחילה ללמד חומר חדש.
3. **ניהול התזמון של שאלות הסטודנטים תוך כדי השיעור –** להיבט זה שני פנים: מצד אחד, מתן אפשרות לסטודנטים בכל מהלך השיעור - כשהם מרגישים צורך בכך, לשאול שאלות על החומר הנלמד. מצד שני - דחיית שאלות סטודנטים בזמנים בהן הן מקדימות את הצגתו של רעיון או משבשות את רצף ההוראה ("בואו נחכה עם שאלות עד שאני מסיימת להציג את הרעיון במלואו.")
4. **ארגון הידע במסגרות –** המרצה משווה בין תיאוריות, מקשרת בין תחומים, מתייחסת לידע שנלמד בעבר – כל אלה מקלים על הסטודנטים בעיבוד החומר הרב המוצג בשיעור.
5. **חלוקת החומר המוצג ליחידות/חלקים ברורים.** עם סיום הצגת כל יחידה, היא עוצרת ושואלת אם יש שאלות. חלוקה זו עוזרת לארגן את החומר בזיכרון ומאפשרת לסטודנטים "הפסקת נשימה" בין כל שתי יחידות של החומר.
6. **הדגשה וציון באופן מילולי של הנקודות החשובות:** "שימו לב - זאת נקודה חשובה מאוד. מי שלא ברור לו שישאל עכשיו". הדגשה מעין זו מזהה עבור הסטודנטים את הדברים היותר חשובים ומאפשרת להם לערוך מדרג של חשיבות בין חלקי הידע הרבים הנכללים בחומר.

איך היא מקדמת בהירות בשיעור? לפי הערות הסטודנטים:

קשובה מאוד לרמת ההבנה / אי הבנה של הכיתה, עצרה ועשתה חזרות כאשר היה צורך בכך

המרצה מסבירה מצוין, משלבת דוגמאות מעניינות, מעודדת אתגר וכל הזמן שומרת על רמת למידה גבוהה, אינה מאבדת ריכוז לרגע ותמיד נכונה לענות לתלמידים

הדוגמאות מהעולם האנושי הגבירו את העניין בקורס והיו מאלפות. הן נשאו איתי אחרי השיעור ובשאר תחומי החיים

המרצה מקפידה לשאול בשיעור מדי פעם שאלות חשיבה :

אני מנסחת שאלה, ומבקשת שכל אחד מהם יחשוב באופן עצמי במשך דקה על התשובה ולא יענה מיד. בהתחלה ראיתי שהם לא רגילים למטלות כאלה במהלך שיעור, אך הם התרגלו לכך. יש חשיבות גדולה לסוג השאלות הזה - הם מעבדים את הרעיון בראש ורק אחר-כך אני מרחיבה אותו..

כפי שעולה גם מהערות התלמידים, הדרך בה דפי משתמשת במטלות הקורס שהוזכרו בסעיף 1 לעיל היא יעילה ביותר – המתכון שלה "עובד" ומצליח להביא את הסטודנטים להתכונן משיעור לשיעור. זאת הודות לשני מאפיינים של הלמידה הנדרשת:

קריאת החומר החדש מלווה במטלה המפורסמת אחת לשבוע באתר הקורס (ראו למעלה). המטלה בנויה משאלות סגורות הדורשות הבנה של מושגים בסיסיים מחומר הקריאה. ביצוע המטלה מזכה את הסטודנטים בציון. המרצה מדגישה שביצוע המטלה מסייע לתלמידים בהבנת השיעור:

המטלה עוסקת במושגים החדשים שיידרשו בשיעור. מטרת ביצוע המטלה היא ברמה של היכרות עם המושגים החדשים. בעקבות זאת בשיעור הם שומעים את המושגים בפעם השנייה, וכך אנו חוסכים את הזמן של היכרות עם מושג חדש, ומשיגים למידה ברמה קצת יותר גבוהה מזו שהייתה מתרחשת אילו היו שומעים כל-כך הרבה מושגים בפעם הראשונה בזמן השיעור

לפי הסטודנטים: המטלות באתר הקורס עזרו מאוד והכריחו לעקוב אחר המתרחש, רעיון מצוין!

המרצה ומתרגלת הקורס מנהלות "שעת קבלה וירטואלית" – פורום באתר הקורס בו הסטודנטים שואלים שאלות על השיעור ומקבלים עליהן תשובות תוך יום-יומיים. מהתבוננות באתר הפורום אכן ניתן לראות השתתפות מסיבית של הסטודנטים – סטודנטים רבים מעלים שאלות ויש גם כאלה המשיבים להם. הפורום מהווה במה לשאלת שאלות רבות על כל נושאי הקורס (גם כאלו שהמרצה לא תשיב עליהן במהלך השיעור)

איך היא מקדמת עניין בשיעור?

היא אינה עושה מאמצים לבדר את הסטודנטים. להיפך – הצד החזק בהוראתה הוא רצינותה, ידענותה והעניינות והביטחון שהיא מפגינה בהצגת החומר ובניהול השיעור. קיים בהוראתה שילוב מנצח בין הפגנת ביטחון אישי רב (שמשמעו עבור הסטודנטים "אני יודעת את החומר מצוין") לבין מוכנות רבה לשמוע שאלות סטודנטים ולהשיב עליהן (שמשמעו עבורם "אני כאן בשבילכם"). כלומר, הסטודנטים חשים שיש להם על מי לסמוך, שהמרצה שלהם בקיאה בחומר בצורה מוחלטת, ושכדאי להם להגיע לשיעורים, כי היא מקשיבה להם, ונותנת מענה לשאלותיהם.

איך היא מקדמת יחס חיובי לתלמידים ותשובות לשאלותיהם?

עונה על כל שאלה בסבלנות

דוגמה ב למרצה מגה-מצטיינת בתחום מעורב - פסיכולוגיה

המרצה: פרופ' גלית יובל, פסיכולוגיה

קורס פסיכולוגיה פיזיולוגית לתלמידי שנה א' בתואר ראשון. מספר תלמידים רשומים: 128

הדירוג בסקר ההוראה: הערכה כללית של המרצה (על סולם 7..1) 6.64, שיעורים מאורגנים 6.62, שיעורים בהירים 6.34, שיעורים מעניינים 6.35, תגובות המרצה לשאלות והערות 6.58, יחס המרצה לתלמידים 6.58, זמינות מחוץ לשיעורים 5.92.

דירוג בסקר ההוראה מעיד שהמרצה מצטיינת באופן יוצא דופן כמעט בכל התנהגויות ההוראה הראשיות.

מה כותבים הסטודנטים על שיעוריה באופן כללי?

- גלית משרה אווירה נעימה ורגועה
- היחס של גלית לסטודנטים חיובי, נעים ולא מזלזל
- כאשר היא מסבירה את החומר הכול הופך פתאום למובן יותר
- עד כמה שהחומר היה קשה היא עשתה כמיטב יכולתה שנבין אותו
- מצליחה להעביר חומר מסובך ולא אינטואיטיבי במילים פשוטות שמקלות מאד על ההבנה
- דואגת להעביר את החומר ברמת קושי הולכת וגדלה, מאד זורמת בדיבורה ומוכנה לכל שיעור

ריאיון עם המרצה

הוראה עבור גלית היא שליחות. זוהי הזדמנות לגרום לסטודנטים להכיר בחשיבות המדע, להקנות להם חשיבה מדעית ולהציג בפניהם את תחומי המחקר באוניברסיטה. "אני מאמינה ומנסה להנחיל אמונתי זו גם לסטודנטים, שהדרך המדעית היא הדרך הנכונה לצבור ידע." מטרת הקורס היא הקניית ידע וחשיפה לתחום התוכן ולמחקרים רלוונטיים, והוא מעניין מאוד את הסטודנטים. לדעתה, האתגר העיקרי בהוראת קורס זה הוא ללמד באופן בהיר שיקל על הסטודנטים להבין את החומר שאינו קל. שיעור מוצלח בעיני גלית הוא "שיעור מאתגר שבו הסטודנטים כל הזמן איתי". חשובה לה מאוד האינטראקציה עם הסטודנטים. גם בכיתות עם למעלה מ-100 סטודנטים היא אינה חוששת לאפשר לסטודנטים לשאול שאלות ולהציג להם שאלות מאתגרות שעוזרות בהבהרת החומר. במהלך השיעור היא מנסה כל הזמן לבדוק, על פי השאלות וגם על פי תנועות הגוף שלהם, את מידת ההבנה של החומר ובמקרה הצורך חוזרת על ההסברים. עם זאת היא מקפידה שלא להיגרר אחרי שאלות שאינן קשורות לחומר ובמקרה הצורך מפנה את השואלים לבוא אליה אחרי השיעור.

איך היא מכינה את השיעורים?

את כל הרצאותיה היא מלווה במצגות. לדבריה, השימוש במצגות מאפשר לה לעמוד מול הסטודנטים ולראות אותם, לארגן את השיעור, ולשלב אנימציות, תמונות וסרטונים המעשירים את החומר ותורמים לעניין בשיעור. פרופ' יובל מפרסמת את המצגות באתר הקורס לפני השיעור, בדרך כלל במלואן, אולם לפעמים היא מעדיפה לשמור את "ההפתעות" שאותן היא מראה רק במהלך השיעור.

איך היא מקדמת בהירות בשיעור?

- מתעכבת היכן שצריך ומביאה דוגמאות היכן שמרגישה שהחומר לא יושב מספיק טוב
- המצגות מסודרות בצורה יוצאת מן הכלל ומאוד עוזרות
- העזרים (הסרטונים) מכניסים מימד חדש שתורם וגם נותן אתנחתא ושינוי בצורת קליטת החומר

איך היא משיגה עניין בשיעור?

- רואים שהמרצה מאד אוהבת את החומר וזה "מדבק" – התלמידים נסחפים עם ההתלהבות שלה

איך היא מקדמת יחס חיובי לתלמידים ותשובות לשאלותיהם?

לדבריה: אני מניחה שההתלהבות שלי מהמקצוע, והדאגה שכולם יבינו את החומר ויהיו איתי לאורך כל ההרצאה משרה אווירה טובה בשיעור

- גלית מרצה מדהימה ותמיד מוכנה לענות לשאלות
- בסוף השיעור שלה לא נותרת שאלה אחת ללא מענה

- היא שואלת שאלות כל הזמן, מה שגורם לנו לחשוב ולהיות בעניינים
 - יש הרגשה שהיא תמיד מספיקה את מה שהיא רוצה. וזה בלי "לרוץ" בחומר ולתת לסטודנטים לשאול שאלות (הרבה).
כל זה תוך שמירה על רמה גבוהה של הקורס
-

בפוסט הבא אציג בפעם האחרונה שני מרצים מגה מצטיינים – הפעם שוב מהתחומים הקשים.